

SJEĆANJA JAKOBA DANONA

Rodio sam se u Olovu. Još dok sam bio dijete moji roditelji su se sa djecom preselili u Zavidoviće, gdje nam je bilo stalno prebivalište do drugog svjetskog rata.

U Zavidovićima sam izučio brijačko-frizerski zanat i ondje sam radio kao brijački radnik.

U junu i u julu mjesecu 1941. godine morao sam ići na prisilan rad i bio sam pod prismotrom ustaške policije. Koncem jula iste godine bilo je zapaljeno skladište municije jedne domobranske jedinice u Zavidovićima i ja sam nakon toga bio uhapšen sa još tridesetak, među kojima su bila i dva moja brata. /Oba su ubijena u Jasenovcu/. Svi smo onda bili odvedeni u Zagreb, gdje su nas odvojili; nakon tri dana odveli su nas u Gospić, gdje smo bili zatočeni oko tri nedjelje. Iz Gospića smo transportovani u Jasenovac, gdje je bio formiran prvi logor na livadi kod sela Bročice. Tim transportom stiglo je oko 600 ljudi u Jasenovac, a jedan dio muškaraca, žena i djece bio je zadržan u Jastrebarskom. U Jasenovac su tada stigli samo odrasli muškarci.

Od Gospića do Jasenovca transportovani smo u marvenim vagonima bez vode i hrane. Nisu nam dali ni da vršimo fiziološke potrebe van voza. U vagone su često dolazile ustaše i tukle nas ni za šta. Put je od Gospića do Jasenovca trajao oko 48 sati. Na stanici u Jasenovcu smo čekali u vagonima još nekoliko sati. Za to vrijeme zalijetale su se u vagone ustaše, koje su nas tukle i pljačkale. Najprije su tražili prstenje, ručne satove, dobre cipele i, svakako, novac. Zaprijetili su nam, da ne smijemo nikome kazati, da su nam oduzimali stvari, što znači da su pljačkali samoinicijativno i za svoj račun. Šta ko ugrabi! Onda smo odvedeni u logor Jasenovac-Bročice. Većina nas je onda spavala na otvorenom, jer je tu postojala samo jedna baraka, u kojoj je bilo moguće smjestiti najviše oko 120 ljudi. U tom transportu je bilo pravoslavaca, Jevreja i drugih.

Sutradan po dolasku, 21.VIII 1941, ustaše su nas mladje odredile, da postavljamo ogradu od bodljikave žice u tri reda i time ogradimo budući logor. Tu sam ostao 8 dana, a zatim sam bio prebačen u blizinu Krapja, gdje je

bio osnovan novi logor. U tom transportu za Krapje bilo nas je oko 300 ljudi, uglavnom samo Jevreja. Priprema za odlazak u Krapje nije bilo, nego je bio izdat nalog da izadjemo na kapiju, gdje je straža već čekala, dok su nas druge ustaše tjerale na kapiju. Mnogi nisu stigli da uzmu ni lične stvari.

Sjećam se vrlo dobro, da je tom prilikom bio pretučen dr Perić, liječnik iz Sarajeva, jer je bio pošao da uzme svoju liječničku torbu. Do Krapja smo morali ići trčeći /14 km od Jasenovca/, da bi tamo stigli prije mraka. Putem su nas neprestano tukli. Te noći smo prespavali na otvorenom, jer su se barake tek postavljale.

Prvi posao nam je bio ogradjivanje logora bodljikavom žicom. U ovaj logor su pristizali stalno novi zatočnici, uglavnom Jevreji, iz raznih mjesta. Nakon nekoliko dana po dolasku u taj logor, išlo se na rad uz riječicu Strug. Ondje smo krčili hrastovu šumu i to sa korijenom. Ondje je trebalo izgraditi nasip za odbranu od poplave. To radilište je bilo udaljeno od logora oko 5 km. Na rad su nas tjerovali ujutru rano, a vraćali smo se pred večer. Hrana je bila svaki dan ista. Ujutru kašasta juha, na podne tri krompirića u ljusci, koje su dopremali na radilište. Uveče ista juha kao ujutro. To sve bez masti i bez soli.

Na radilište nas je pratila ustaška straža naoružana puškomitraljezima, puškama, noževima i drugim. Išlo nas je na rad oko 500 zatočenika, stalno trčeći tamo i nazad. Putem do radilišta su ustaše često pucale u kolonu iz čista mira, pa je svaki dan po neko ostajao na putu ubijen. I na samom radilištu su ubijali svakodnevno bez ikakvog razloga. Sjećam se dobro, da su tako ubijena dva brata Levija iz Bijeljine /otac im je bio u Bijeljini rabin/. Oba su brata bila ubijena jednim metkom. Jednom je metak prošao kroz prsa, a drugom kroz glavu. Po završetku rada formirala se uvijek kolona i tako smo se vraćali u logor. Najgore i najopasnije je bilo onima, koji su bili na kraju kolone /a neko je morao biti i na začelju/. Njih su ustaše najviše tukle i tjeroale. Obično bi zadnjih 5-6 iz kolone zadržavali i ubijali na putu. Nikada se nismo kompletno vraćali u logor.

Rad je bio veoma naporan, hrana nikakva, pa su ljudi bili strašno izglednjeli i padali su od slabosti. Obično smo vukli noge, jer nismo bili u stanju da ih dižemo. Ako bi neko pao i ustaša to primjetio /prije nego što bi ga drug digao/ ustaša bi ga ubio. Putem su nas stalno mlatili.

Nakon petnaest dana po dolasku u taj logor bilo je naredjeno jednog jutra, da izadjemo iz baraka sa svim svojim stvarima i da se postrojimo pred barakama. Stajali smo tako pod stražom do dva sata popodne. Onda je došao ustaški poručnik Ljubo Miloš i još neke njegove kole-

ge, pa su nam naredili, da pojedinačno sa svim svojim stvarima pristupimo odredjenom mjestu, gdje su bile prostrte deke. Na iste smo morali bacati stvari kao npr. prstenje, satove, novac, dokumenta, fotografije, cigarete, viljuške, noževe i sve drugo, što je imalo bilo kakvu vrijednost, kao što su bili odjeća, cipele, deke /ako su bile kvalitetnije/ i ostalo, što su smatrali da nam nije potrebno.

No, taj logor je ostao do novembra 1941, kada je potpuno ukinut. Iz tog logora su već polovinom oktobra bili odvedeni ljudi sa nekim zanatom u logor Jasenovac - Ciglana, koji je onda bio u formiranju, a kasnije je postao glavni logor. Tako sam i ja dospio u "Ciglanu". U tom sam logoru radio najprije na izradi cigle, a onda u Ekonomiji, na utovaru i istovaru vagona i sličnim poslovima.

Od mog hapšenja 1941. pa do aprila 1942. godine nisam se mogao javiti nikome izvan logora, kao ni svi ostali zatočenici, tako da vani nisu ni znali da li sam živ, ni gdje se nalazim. Razumije se, da kroz to vrijeme nismo dobijali nikakve pošiljke sa hranom ili odjećom kako bi bar malo poboljšali svoje stanje, osobito ishranu.

Logori Jasenovac I, II i III, bili su od svog osnutka sve do kraja prava gubilišta i mučilišta zatočenika. Opisivanje i nabrojanje načina kako i nad kojim paćenima je to vršeno, iziskivalo bi mnogo vremena i papira. Ja sam detaljnije opisao logor u Krapju, jer držim, da se o tom logoru vrlo malo zna. Iz opisa postupaka u logoru Krapje može se izvući zaključak, da se isto tako, ili slično, postupalo u svim logorima tzv. NDH, jer je Uprava za sve logore bila jedna, a na čelu svih logora bio je Makso Luburić.

U logoru sam proživjeo zatim kao brijač do njegove potpune likvidacije. Spasili su me pripadnici JNA. U NOV sam ostao po oslobodjenju još oko tri nedjelje. Zatim sam bio upućen u Zagreb, gdje sam se odmah zaposlio u jednoj ustanovi. I danas živim u Zagrebu.

Zagreb, 21. IV 1972.

Jakob Danon